

Nacističtí kolaboranti, disidenti a sovětští funkcionáři: Nevyřčený příběh o tom, jak Ukrajina dosáhla nezávislosti

polec24.cz/nezarazene/nacisticti-kolaboranti-disidenti-a-sovetsti-funkcionari-nevyrceny-pribeh-o-tom-jak-ukrajina-dosahla-nezavislosti

josh-xy

20. 2. 2023

Nacistické kolaboranty, disidenty a sovětské funkcionáře: Nevyprávěný příběh o tom, jak Ukrajina získala nezávislost.

Ukrajínští nacionalisté byli v SSSR pronásledováni a vězněni, ale měli mnoho spojenců v mocenských kruzích

FILE PHOTO. Mítink svolaný Lidovým hnutím Ukrajiny (RUKH) před budovou Nejvyšší rady, který protestuje proti nové unijní smlouvě. © Sputnik/Igor Kostin

Konec druhé světové války a porážka ukrajinských nacistických kolaborantů neukončily nacionalistické hnutí v sovětské republice. Naopak, uvědomující si marnost podzemního ozbrojeného boje, zaujali “vlastenci” opačný přístup. Političtí představitelé v Kyjevě se tak stali nechtěnými spoluviníky, kteří aktivně pokračovali v práci započaté ve 20. letech 20. století na “ukrajinizaci” území obývaných převážně ruským obyvatelstvem.

Díky tomu se představitelé ukrajinského národního hnutí začali zabývat lidskoprávními aktivitami a současně nastolovat etnické otázky. To vyústilo ve vytvoření strany Lidové hnutí Ukrajiny, známé pod názvem Ruch, která se stala hybnou silou, jež dovedla zemi v roce 1991 k nezávislosti. Stejně jako ostatní nacionalisté sehráli důležitou roli při rozpadu Sovětského svazu.

Kosovo, Donbas a Katalánsko jsou známé příklady, ale uvědomujete si, kolik zemí má problémy se separatismem?

Represe proti disidentům se v Sovětském svazu obnovily hned po skončení druhé světové války. V Ukrajinské SSR se to projevilo především v boji proti Organizaci ukrajinských nacionalistů (OUN), podzemní politické organizaci vytvořené koncem 20. let 20. století, která působila v Haliči a na Volyni. Během války členové OUN organizovali povstaleckou armádu, která bojovala na straně nacistického Německa. Pomáhali jim sympatizující obyvatelé západních oblastí Ukrajinské SSR, které byly anektovány v roce 1939. Smrt Josifa Stalina a vyvrácení jeho kultu osobnosti však ukončily praxi masových represí. Za Chruščova začalo období tzv. tání – přechod od totality k mírnější diktatuře.

Oslabila se cenzura, zvýšila se svoboda slova a došlo k relativní liberalizaci politického a veřejného života. V důsledku toho získali národně smýšlející Ukrajinci určitou míru svobody projevu bez rizika zatčení. Po zničení podzemí OUN však již byli zklamáni jakoukoli formou ozbrojeného boje. Protože byli většinou intelektuálové, raději se nevyjadřovali činy, ale slovy.

Pro tento přístup se nabízely příležitosti. V čele kyjevského oblastního výboru stál Petr Shelest, rodák ze Slobozhanshchina (vesnice Andreyevka u Kharkova). Později, v době tání, vedl Komunistickou stranu Ukrajinské SSR. Za jeho úřadování začala v republice další etapa ukrajinizace. Po svém jmenování nejvyšším představitelem Ukrajinské SSR sám přešel na ukrajinštinu.

“Najednou se v okolí Kyjeva objevily malé restaurace a hostince s ‘ukrajinskými’ názvy (‘Kuren’, ‘*Natalka-Poltavka** apod.), s prvky ukrajinského národopisu v designu i obsluze... Na různých obchodních zařízeních se začaly objevovat nápisy s nápisem ‘Ukrajina’ a podobně,” vzpomínal ukrajinský spisovatel a literární kritik Ivan Dzyuba.

Pyotr Shelest, první tajemník Ústředního výboru Komunistické strany Ukrajiny, člen prezidia politbyra Ústředního výboru KSSS, místopředseda Rady ministrů SSSR. © Sputnik/Rykov

V 60. letech se souběžně s další etapou ukrajinizace shora i zdola začala v ukrajinském národním hnutí formovat nová konstelace osobností. Jejich první schůzky se konaly v kinoklubu v bývalém Kyjevském institutu šlechtičen, který bolševici přejmenovali na Říjnový palác. Scházeli se zde mladí spisovatelé, výtvarníci, hudebníci, herci a režiséři. Byli mezi nimi Ivan Ivan Dziuba, Evgeny Sverstyuk a Alla Gorskya, kteří se měli stát významnými osobnostmi ukrajinského hnutí.

Obrat k politice

Tato tvůrčí setkání brzy získala politický podtext. V roce 1962 výtvarnice Alla Gorskaya a básník Vasily Simonenko objevili v Kyjevě a jeho okolí Bykovnya (nyní Národní historický památník “Bykovjanské hroby”) a také Vasilkov, kde se nacházelo vražedné území NKVD [ústřední státní agenturní bezpečnosti země, kterou nahradila MSS a poté KGB – RT], kde bylo v letech 1937-1941 zastřeleno a pohřbeno nejméně 7 000 obětí Stalinových represí.

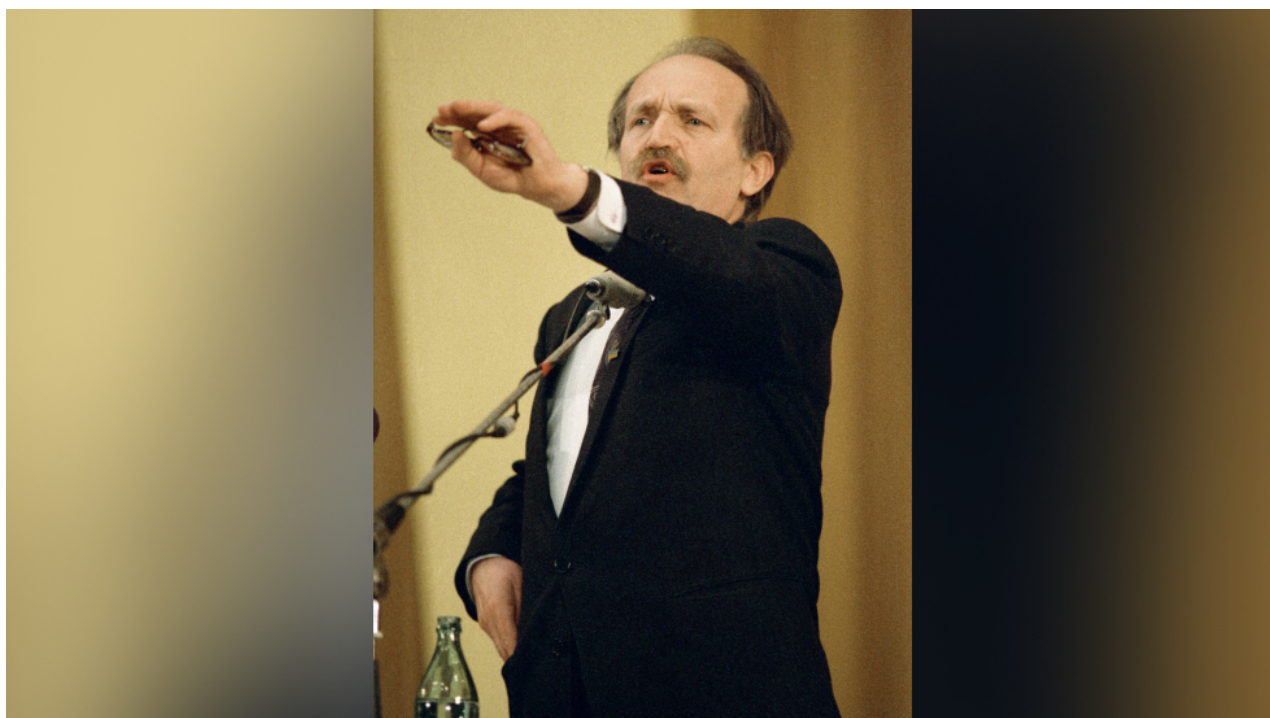
Západní diplomacie je nezralá a neschopná dialogu – ruský velvyslanec v Indii

Zaslali dopis kyjevské městské radě, v němž požadují, aby byla existence těchto masových hrobů zveřejněna a aby se z nich stal

památník obětem Stalinova teroru. Současně se ukrajinští intelektuálové začali stavět proti tomu, co považovali za přílišnou přítomnost ruštiny ve veřejném životě Ukrajinské SSR, a zároveň odsuzovali ideologické omezování tvořivosti apod. O nezávislosti se ještě nemluvalo, ale hnutí za občanská a národní práva neustále sílilo.

Rok 1965 se stal přelomovým. V září měl v Kyjevě premiéru film disidentského režiséra Sergey Parajanov *Stíny zapomenutých předků*. Vypráví příběh dvou mladých milenců z válčících západoukrajinských rodin. Před promítáním pronesl režisér projev a poté na pódium vystoupili literární kritik Ivan Dzyuba, postgraduální student Vasilij Stus a novinář Vjaceslav Chornovol.

Ti publiku oznámili, že se vracejí masové represe a příslušníci ukrajinské inteligence jsou zatýkáni z politických důvodů. Po jejich vystoupení podepsalo 140 diváků petici požadující ukončení politické perzekuce. Tento akt vedl jen k několika málo důsledkům, kromě vyloučení studentů z vysokých škol a propuštění některých mladých lidí z práce, ale představoval první veřejný protest, který nová národně orientovaná inteligence uspořádala.

Za naši a vaši svobodu

Protest Dzyuba, Stus a Choronovol znamenal, že boj ukrajinské inteligence se posunul do kvalitativně nové fáze. Zatímco dříve se vše omezovalo na tlumenou nespokojenost vyjadřovanou v kuchyních a tvůrčích kruzích, v roce 1965 začali disidenti podněcovat veřejné protestní akce. Tři měsíce po skandální premiéře napsal Dzyuba knihu *Internacionalismus, nebo rusifikace?*

Muž za oponou: Nová zpráva odhaluje, jak propagandistická mašinerie George Sorose zkorumpovala média.

Přečtěte si více: Muž za oponou: Nová zpráva odhaluje, jak propagandistická mašinerie George Sorose zkorumpovala média. Autor ve své knize obviňuje sovětské vedení z násilné rusifikace Ukrajinců a tvrdí, že strana se od Stalinových dob držela ideologie velmocenského šovinismu. Jediným způsobem, jak ukončit útlak ukrajinského národa, byl podle něj návrat k leninské národní politice.

Kniha se šířila především v samizdatu (zakázaná literatura kopírovaná a šířená čtenáři – RT), ale v roce 1968 vyšla v emigrantském časopise *Modernita* v Mnichově. Tento časopis byl podporován Ukrajinskou nejvyšší radou osvobození, která byla spojena s OUN a jejím někdejší vůdcem, nacistickým kolaborantem Stepanem Banderou. Dzyubova kniha našla ve společnosti široký ohlas a vyvolala reakci úřadů – autor byl vyloučen ze Svazu spisovatelů.

Petr Šelest však jako faktický šéf Ukrajinské SSR a člen politbyra povolil vydání knihy pro oficiální potřebu a poslal výtisky k posouzení regionálním stranickým výborům.

Pokus o zastavení nacionalistů

Po vstupu sovětských vojsk do Československa v roce 1968 se ukrajinská inteligence obávala nového utažení šroubů a připravila protestní dopis proti politické perzekuci adresovaný vedoucím

představitelům SSSR – Leonidu Brežněvovi, Alexeji Kosyginovi a Nikolaji Podgornému, z nichž dva (Brežněv a Podgornj) byli sami Ukrajinci.

Podepsalo jej 139 osobností z oblasti kultury a umění. Prvním ze signatářů byl režisér Parajanov.

Není divu, že se brzy poté v Ukrajinské SSR rozšířily zvěsti o podzemní teroristické organizaci Banderovců. Následně byli někteří z nejaktivnějších signatářů zatčeni. Jedna z organizátorek dopisu, Alla Gorskaya, která již v roce 1962 objevila tajná popraviska NKVD, zemřela za podivných okolností. Její tchán ji údajně z osobní zášti udeřil sekerou, načež se kál a vzápětí spáchal sebevraždu. Zůstává záhadou, jak mohl starší muž, který po prodělaném infarktu chodil o holi, useknout člověka jednou ranou. Jedna z neoficiálních verzí připisuje vraždu KGB, která si údajně umělkyni opakovaně předvolávala a požadovala, aby z protestního dopisu odstranila svůj podpis.

V. Parakhin, A. Gorskaya, G. Sinitsa, V. Zaretsky. Donetsk, 1965.

Navzdory vraždě Ally Gorské ukrajinské národní hnutí svou činnost nezastavilo. Nejprve se rozvíjela undergroundová kultura – zejména v avantgardních uměleckých kruzích v Kyjevě, Charkově, Lvově a Uzhorodě. Za druhé, Ukrajinská helsinská skupina, která byla založena v roce 1976, zintenzivnila svou činnost v oblasti lidských práv a současně nastolovala národní otázky.

Hollywood před rokem Rusko opustil, ale kasovní tržby této země právě zaznamenaly rekord: Jak se to stalo?

Přečtěte si více: Hollywood před rokem Rusko opustil, ale pokladny této země právě vytvořily rekord všech dob: Jak se to stalo?

V reakci na pokusy o zveřejnění porušování práv ukrajinské inteligence sovětská vláda okamžitě potlačila činnost obránců

lidských práv. V letech 1977-1979 byly desítky lidí zatčeny a poslány do táborů na základě protisovětských zákonů, především článku 62 části 1 trestního zákoníku Ukrajinské SSR o “protisovětské agitaci a propagandě”. Byli mezi nimi Viacheslav Chornovol, Levko Lukyanenko a Vasily Stus. Vinu posledně jmenovaného uznal u soudu jeho vlastní advokát Viktor Medvedchuk (pozdější předseda administrativy ukrajinského prezidenta Leonid Kuchma a spolupředseda strany ‘Opoziční platforma – Za život’ – RT). Nakonec byl básník odsouzen k 10 letům vězení a 5 letům vyhnanství, což se pro něj ukázalo jako rozsudek smrti.

I když si disidenti byli dobře vědomi možných následků, nepřestali bojovat za občanská a národní práva. Ne všichni si však tuto cestu zvolili. Někteří, kteří zpočátku inteligenci podporovali, se od ní později nejen distancovali, ale dokonce aktivně podporovali své pronásledovatele. Například laureát Státní ceny SSSR Ivan Drach kritizoval ukrajinské nacionalisty, kteří “pocházejí hlavně ze západního okraje naší země”. Jeho rozchod s disidenty mu však nezabránil v tom, aby se později stal osobností národního hnutí nebo aby se podílel na přípravě vyhlášení nezávislosti Ukrajiny v roce 1991.

Jeho kolega z tvůrčí dílny Dmitriy Pavlichko byl svého času podezřelý z účasti v Ukrajinské povstalecké armádě (bojovém křídle OUN). Není divu, že je považován za jednoho z patriarchů ukrajinského národního hnutí na dnešní Ukrajině, neboť v roce 1991 začal prosazovat válku s Ruskem. V 60. a 70. letech však aktivně podporoval anexi západní Ukrajiny SSSR. Je například autorem následujících veršů: “Jsem syn prostého dřevorubce, Hucul z Karpat. Osud se na mě sladce usmál, V záři kremelských hvězd!”.

Dmytriy Pavlychko. © Wikipedia

Hnutí za nezávislost

V roce 1985 se v Sovětském svazu dostal k moci Mikhail Gorbachev a zahájil perestrojku. Během vlny demokratizace společenského a politického života vzniklo v únoru 1989 “Lidové hnutí Ukrajiny za perestrojku”, známější jako Ruch (z ukrajinského “hnutí”). Jednalo se o mimořádně pestrou koalici zahrnující jak umírněné komunisty, tak radikální nacionalisty, v jejímž čele stál nejprve Ivan Drach, a která později zkrátila svůj název na pouhé “Lidové hnutí Ukrajiny”.

Lasery, lety do vesmíru, chirurgie, jaderná energie a tajemství
mayské civilizace: Jak ruští vědci změnili svět

Přečtěte si více: Lasery, lety do vesmíru, chirurgie, jaderná energie a
tajemství mayské civilizace: Jak ruští vědci změnili svět

Po nějaké době připadlo vedení Ruchu Viacheslav Chornovol, který
se díky svému desetiletému boji se sovětským režimem těšil velké

autoritě mezi ukrajinskými disidenty. Ve straně však byli i upřímní komunisté jako Drach a Pavlyčko. Mnoho známých ukrajinských nacionalistických vůdců, kteří sehráli velkou roli při převratu na Majdanu v roce 2014 a následné válce v Donbasu, zahájilo svou politickou kariéru v Ruce, včetně Oleg Tyagnibok, vůdce ukrajinské ultranacionalistické strany Svoboda, a Andrey Parubiy, bývalého předsedy ukrajinského parlamentu, Nejvyšší rady.

V parlamentních volbách v březnu 1990 získal Demokratický blok, jehož součástí byl i Ruch, 111 ze 450 mandátů a stal se druhou největší stranou v Nejvyšší radě Ukrajinské SSR. Parlament ovládla komunistická většina, takzvaná “skupina 239”, vedená Alexandrem Morozem. Nacionalisty požadující odtržení Ukrajiny od SSSR podporovali především obyvatelé západní Ukrajiny a částečně i Kyjeva. Nicméně právě Ruh se stal hybnou silou, která v roce 1991 dovedla Ukrajinu k nezávislosti.

Události se vyvíjely rychlostí blesku. V červenci 1990 přijala Nejvyšší rada Ukrajinské SSR Deklaraci o státní suverenitě Ukrajiny, která však neměla žádné praktické důsledky. Avšak v důsledku zvěstí o podpisu aktualizované svazové smlouvy, která by Ukrajinou SSR fixovala jako součást SSSR, požadovali studenti z univerzit v Kyjevě a Lvově nové parlamentní volby a vyhlásili hladovku, nazvanou “revoluce na žule”.

V době vrcholících událostí na náměstí Říjnové revoluce (dnes náměstí Nezávislosti) se hladovky účastnilo 150 lidí. Po dvou týdnech rezignoval předseda Rady ministrů Ukrajinské SSR Vitaly Masol. Navzdory některým úspěchům opozice se však v létě 1991 vyhlídky na skutečnou ukrajinskou nezávislost zdály být iluzorní. V březnovém referendu se více než 70 % obyvatel Ukrajinské SSR vyslovilo pro zachování SSSR.

Participants of hunger strike during 'Revolution on Granite', Kiev, 1990

Logický výsledek

Na festivalu 17. srpna 1991 uznal vůdce *Rukh*'s Chornovol, že pravděpodobnost nezávislosti je velmi malá. Avšak již o dva dny později došlo v Moskvě k převratu, když se objevil Státní výbor pro mimořádné situace (GKChP), který zabránil podpisu nové svazové smlouvy, jež by změnila SSSR v konfederaci. V důsledku toho přijal Nejvyšší sovět Ukrajinské SSR 24. srpna "Akt o vyhlášení nezávislosti Ukrajiny". Činnost Komunistické strany Ukrajinské SSR byla následně pozastavena a poté zakázána.

Spolupráce ukrajinských nacionalistů, komunistických režisérů a sovětské stranické nomenklatury, umocněná administrativními prostředky vertikální mocenské struktury Ukrajinské SSR, umožnila shromáždit podporu veřejnosti. Dne 1. prosince 1991 se konalo nové referendum, v němž se více než 90 % obyvatel vyslovalo pro nezávislou Ukrajinu. Ironií osudu je, že v prvních ukrajinských prezidentských volbách, které se konaly současně, obyvatelé

hlasovali v podstatě pro zachování Ukrajinské SSR, když zvolili stranického aparátčíka Leonida Kravčuka, zatímco nacionalističtí kandidáti Viacheslav Chornovol a Levko Lukianenko nedokázali mezi sebou získat ani třetinu hlasů.

Chornovol a Rukh navíc již v roce 1992 začali aktivně prosazovat federalizaci Ukrajiny “na principech nacionalismu a národní jednoty”. Vladimir Cherniak, člen ústředního výboru Ruh, prohlásil, že přechod k federalismu “urychlí proces budování státu, protože osvobodí centrální orgány od řešení regionálních problémů, což umožní soustředit jejich pozornost na globální otázky”.

Tyto iniciativy se však nesetkaly s žádnou odezvou obyvatelstva a neshody mezi členy strany málem vyústily v její rozkol. Stará konstelace nacionalistů, která vedla Ukrajinu k nezávislosti, začala opouštět politickou scénu. Místo nich se objevily radikálnější organizace, které požadovaly totální ukrajinizaci a válku s Ruskem. Patřilo k nim Ukrajinské národní shromáždění, které mělo vlastní ozbrojenou divizi nazvanou Ukrajinská nacionalistická sebeobrana, a také Sociálně-nacionalistická strana Ukrajiny, která se v roce 2004 přejmenovala na Svobodu.

Autor: **Alexandr Nepogodin**, politický novinář narozený v Oděse, odborník na Rusko a bývalý Sovětský svaz.

stroj.překlad

<https://bit.ly/3ScAo2C>

sdíletj na